

Klein András

Néhány gondolat az Orbán-kormány külpolitikájáról

Immár több mint másfél év eltelt a polgári kormány megalakulása óta. Ennyi idő már elegendő ahhoz, hogy mérleget lehessen készíteni az Orbán-kormány külpolitikájáról. Ha visszagondolunk az 1998-as választások előtti időszakra, emlékezhetünk rá: a külpolitika kampánytéma volt. Jellemző "elszólás" volt, amikor Horn Gyula a nevezetes Horn–Orbán televíziós vitában saját kormányának eredményeit sorolva egyszer csak azt mondta, "és békét kötöttünk a szomszédokkal". Ha más nem, ez a mondat jól tükrözi, hogy az MSZP az alapszerződések, a föld tulajdonjogi kérdése és a magyar–magyar csúcs körüli korábbi vitákat felhasználva megpróbált olyan képet festeni a Fideszről, mely szerint utóbbi kormányra jutásával veszélybe kerülhet a sikeres integráció folyamata, és megromolhat a szomszédokkal való viszony. Ma már elmondhatjuk, hogy az akkori aggodalom alaptalannak bizonyult. A magyar kormány külpolitikájában semmi megrázó nem történt, sőt hazánk külpolitikai mozgástere tovább bővült. Ezt támasztja alá többek között a nyugat-európai országok hazánkról kialakított képe, mely visszatükröződik az Európai Unió legutóbbi jelentéséből is.

Az, hogy ez így alakult, nyugati relációban elsősorban három tényezőnek köszönhető, melyek elsősorban nem külpolitikai jellegűek.

Először is Magyarország stabil demokrácia, a demokratikus berendezkedés alapintézményei működnek, és ezeket semmi sem veszélyezteti. Európában a kormányváltást másként fogták fel, mint idehaza sokan. Számukra természetes volt, hogy egy baloldali kormányt felválthasson egy jobbközép koalíció. Ehhez nem fűztek sem olyan különleges csodaváró reményeket, mint a hazai közvélemény egy része, de nem is osztották azokat a vészjósló gondolatokat, melyeket Magyarországon leginkább az MSZP-hez és az SZDSZ-hez kötődő értelmiségiek egy csoportja gondolt. Egyszóval a kormányváltást a demokrácia természetes velejárójának tartották és tartják ma is.

Másodsorban a nyugati kormányok véleményét természetesen nagyban befolyásolják a gazdasági mutatók. Most már nyugodtan kijelenthető, hogy a kormány gazdasági mutatói pozitívak. Legyen szó a gazdasági növekedésről, a költségvetési deficitről vagy az inflációról. A makrogazdasági adatok Európa számára ma is azt jelentik, hogy befektetések biztonságban vannak, és érdemes további működő tőkét behozni a növekvő magyar gazdaságba, hiszen könnyen tudnak profitot realizálni.

Harmadrészt egy ország szavahihetőségét nagyban befolyásolja, hogy adott helyzetekben mennyire felel meg nemzetközi kötelezettségeinek. NATO-taggá válásunk talán az évtized legnagyobb külpolitikai sikere. A folyamatot az Antall-kormány kezdte el, a Horn-kabinet vitte tovább, és végül a polgári kormány fejezte be, maga mögött tudva a népszavazással is megerősített lakossági támogatást. Tagságunk azonban rögtön egy rendkívül nehéz feladat elé állította az Orbán-kormányt. A Jugoszlávia elleni katonai fellépés idején szembe kellett néznünk azzal, hogy NATO-tagként hadviseléshez járulunk hozzá egy szomszédos állammal szemben, melynek területén ráadásul nagyszámú magyar kisebbség él. Bár a miloševici rezsimmel szembeni fellépésnek minden erkölcsi alapja megvolt, a hazai közvélemény aggódott. A lakosság bizonyos rétegeiben meglévő félelmet természetesnek kell tekintenünk, mint ahogyan azt a közvélekedést is, melyet az akkori közvélemény-kutatások mutattak: Magyarországon a szomszéd országgal szembeni fellépés nem volt népszerű. Ebben a helyzetben felelt meg Magyarország nemzetközi kötelezettségének azzal, hogy légtérét és

repülőtereit biztosította szövetségesei számára. Érdeemes visszaidézni a parlamenti pártok akkori viszonyulását a kérdéshez. Az országgyűlésben szavazataival a NATO akciója mellett következetesen kiállt a Fidesz – Magyar Polgári Párt, az SZDSZ és az FKGP frakciója. Ez utóbbi azért érdemelt figyelmet, mert jelezte: az FKGP sajátos politikája és stílusa nem érintette hazánk nemzetközi kötelezettségét, az Európában némi gyanakvással szemlélt kiscgazdák tudatták: a polgári kormányon belül szilárd támogatói NATO-tagságunknak és kötelezettségeinknek. Ez a szerep különösen az MSZP viselkedése miatt értékelődött fel. Meglepetést okozott, hogy az 1994 és 1998 között Nyugaton sok jó pontot szerzett MSZP, korábbi döntését megmásítva, szembehelyezkedett a repülőtér-használattal. Bár Kovács Lászlóék lépésében van belpolitikai logika, összességében két dolgot értek el: egyrészt a katonai akció sikerének learatását a hazai és nemzetközi közvélemény előtt átengedték a Fidesznek, másrészt végérvényesen feloldották a Fidesszel szembeni, az 1998 előtti időszakból datálódó esetleges fenntartásokat a magyarországi követségeken.

Összességében tehát elmondható, a NATO- és EU-tagállamok a jelenlegi kormányt az 1990 óta folyamatosan fejlődő Magyarország természetes állomásának fogadták el. Ennek is köszönhetően EU-integrációnk előkészítése zavartalanul folytatódik, kormányváltástól függetlenül.

Ugyanakkor rögtön felvethető a kérdés, van-e a jelenlegi kormány külpolitikájában lényegi különbség az elődeihez képest. Illetve a kérdést úgy is fel lehet tenni, a sikeres külpolitika nem azért alakulhatott-e ki, mert a jelenlegi kormány azt folytatja, amit a korábban kritizált elődje elkezdett. Véleményünk szerint az Orbán-kabinet két kérdéshez mindenképpen másként közelít, mint elődje: nagyobb hangsúlyt fektet a regionális és a kisebbségi politikára.

Ha csak azt vesszük számba hogy hányszor találkozott a visegrádi és a balkáni államok politikusaival a miniszterelnök, a külügyminiszter vagy a Külügyminisztérium politikai államtitkára, akkor e szimbolikusnak is tekinthető eseményeket figyelembe véve kijelenthetjük: hazánk politikai szerepvállalása a térségben intenzívebb lett. Ezt az aktivitást idehaza sok kritika érte, ami a köztudatba úgy ment át, hogy hazánk regionális kishatalmi szerepre törekszik, amit Brüsszelben nem néznek jó szemmel. A kritika kiindulópontja az a tézis, mely szerint EU-integrációs politikánknak három ellenpontja létezik: a Közép-Európához és a Balkánhoz kötődő kapcsolatok megerősítése, a volt Szovjetunió tagállamaihoz való viszony és a határon túli magyarsággal összefüggő nemzetpolitika nemzetközivé tétele. Rögtön le szeretném szögezni: amennyiben a jelenlegi kormányzat egyfajta ösztönös szinten tartja régióbeli intenzív külpolitikáját, akkor – ismerve az EU-n belüli hozzáállást – a kritikának komoly alapjai is lehetnek. Így az új kormánynak meg kell magyaráznia, hogy mit miért tesz, és el kell érnie, hogy az intenzív és elvszerű szomszédság- és kisebbségpolitikát racionálisan is az EU integrációs célkitűzések elérésének szolgálatába állítsa.

A regionális politika leglátványosabb és legsikeresebb eleme a visegrádi együttműködés újraélesztése volt. Az együttműködés egyik legfőbb üzenete: a közép-európai államok sajátos közös identitásuk mentén, együttműködve készülnek az integrációra, mely folyamatban máris komoly gazdasági és politikai sikereket értek el. Talán ez a hozzáállás képes oldani azt a kétségkívül meglévő brüsszeli sztereotípiát, mely az érintett országokat – így Magyarországot is – bizonyos szempontból az instabil balkáni térséghez sorolja. Ráadásul Brüsszel számára komoly üzenettel bír, hogy demokratikus kormányok esetén olyan, korábban éles vitákban álló államok is, mint Magyarország és Szlovákia, képesek a közös gondolkodásra, és nem kell attól tartani, hogy a két ország integrálásával egy véget nem érő konfliktust emelnek be az Unióba. Ezért lehet fontos, hogy aktív magyar közreműködéssel Szlovákia reintegrálódott a

szimbolikus visegrádi együttműködésbe, és ezért kell a magyar külpolitikának elérnie olyan kézzelfogható konkrét eredményeket is, mint például a párkányi híd újjáépítése.

Felvetődhet a kérdés, mi haszna lehet Brüsszelnek abból, ha egy olyan Magyarországot fogad be, mely mind politikailag, mind gazdaságilag jelen van a Balkánon. A kérdésre a választ részben már megadta az élet. Magyarország természetes, történelmileg és kulturálisan kialakult, de földrajzi adottságaiból is eredő balkáni jártasságát a NATO felhasználja mind a Stabilitási Paktum kidolgozásában, mind a szerbiai demokratikus ellenzék támogatásában. Elég csak arra gondolnunk, hogy több, a szerb ellenzékkel történő tanácskozássra Magyarország területén került sor. Ha figyelembe vesszük, hogy az érintett térségben további feszültségókok léteznek, illetve azt a tényt, hogy a Balkán stabilitása egész Európa érdeke, akkor az említett politikával és szerepvállalással, illetve helyzeti előnyünkkel hasznos tagjai lehetünk a nemzetközi közösségnek és szövetségeseinknek.

A kérdésnek van egy gazdasági vetülete is. Közismert, hogy gazdasági kapcsolatok révén részben befolyásolható a politika is. Ezen a téren Magyarország még nem aknázza ki lehetőségeit. Komoly, mindkét fél számára előnnyel járó lehetőségek vannak még a bilaterális kapcsolatokban. Ha ezeket a lehetőségeket kiaknázzák, akkor Magyarország mint fejlődő gazdaságú NATO-tagállam és várhatóan hamarosan EU tagország lenne jelen a térségben. De gazdasági lehetőség nem csak Magyarország számára létezik, hiszen hazánkban jelen vannak a fejlett világhoz kötődő multinacionális cégek, melyek természetesen szintén profitálhatnak a magyar jelenlétből. A gazdasági kapcsolatokkal hazánk így válhat áttételesen a balkáni országokat stabilizáló tényezővé. Ezért lehet érdeke Brüsszelnek is, hogy felépüljön a Magyarországot Szlovéniával összekötő vasútvonal, hogy megvessék lábukat a magyar cégek Rijekában, vagy továbbra is folytatódjanak a magyar tőkekihelyezések működő gazdasági egységeket létrehozva Romániában.

A magyar kormány számára az egyik legnehezebb feladvány a volt Szovjetunióval, leginkább Oroszországgal és Ukrajnával való viszonya. Az orosz kapcsolatok elhidegülése három ténnyel magyarázható. Először is NATO-tagságunkkal úgy döntöttünk, végérvényesen ki akarunk kerülni az orosz érdekszférából. Azt pedig mindenki tudja, hogy gazdasági gondjainak leküzdése esetén Oroszország ismét aktív tényezővé fog válni Európában, és a jelenleginél jóval nagyobb és főleg sikeresebb befolyást próbál majd szerezni. A második tény valójában az elsőben említett cél folyománya: Magyarország a Szerbiába tartó "segélyszállítmányok" feltartóztatásával fizikailag is gátolta Moszkvát Szerbia megsegítésében a NATO légitámadásai idején. Ez a lépés szimbolikusnak is felfogható. Harmadrészt pedig az orosz gazdasági válság okán visszaestek a gazdasági kapcsolatok, ami valószínűleg arra ösztönzi a magyar vállalatokat, hogy hosszú távra is más, stabilabb piacokat keressenek. De mindezekről függetlenül tudomásul kell vennünk, hogy Oroszország nélkül nincs európai stabilitás, különösen a mi térségünkben. Magyarországnak tehát igazodnia kell azokhoz az atlanti kezdeményezésekhez, melyeknek célja Oroszország stabilizálása.

Hasonló feladat vár az ukrán kapcsolatokra is. A legutolsó választások után Ukrajna függetlensége stabilizálódott. Mi hozzá tudunk járulni ahhoz, hogy hatalmas északkeleti szomszédunk önállóan is kapcsolatot tudjon teremteni és kiépíteni Európával, továbbá ki lehet használni azokat a politikai és gazdasági lehetőségeket, melyek abból erednek, hogy Ukrajna választja el régiókat Oroszországtól.

Végezetül feltétlenül szót kell ejteni a polgári kormány kisebbségi politikájáról. A Fidesznek elvi álláspontja, hogy a határon túli magyarok a magyarság szerves részei. A közös

történelem, kultúra és nyelv önmagában is elég elvi és erkölcsi alapot adna, hogy egy budapesti kormány törődjön határon túli kisebbségeivel, áldozatokat hozzon és akár konfliktusokat is vállaljon azért, hogy az érintett kisebbségek szülőföldjükön megőrizték identitásukat. Ezzel is magyarázható, hogy például a kormány kész kétmilliárd forintot áldozni a költségvetésből, vagyis a magyar adófizetők pénzéből az erdélyi magyar egyetemre. De említhetnénk a horvátországi közintézmények újjáépítését vagy Kárpátalja megsegítését az árvíz idején.

Valójában az elvi-erkölcsi hozzáállásnál többről van szó. Meg kell találni azokat az elemeket, melyek révén közérthetővé lehet tenni, hogy a határon túli magyarság nem kolonc, mely gátolja integrációnkat, hanem éppen ellenkezőleg: megfelelő politika esetén elősegíti azt.

Az egyik ilyen elem az a tény, hogy Magyarország csak abban az esetben maradhat stabil, ha kisebbségei a határon túl megtalálják számításait. A tömeges bevándorlás vagy egy esetleges menekülési hullám a határon túlról képes lehet felborítani hazánk szociális, gazdasági, de még politikai stabilitását is. Arról nem is beszélve, hogy tartós sikertelenség esetén mind Magyarországon, mind a határokon túl elszaporodhatnak a radikális megoldás hívei, ami újabb feszültséggócot teremthet a régióban. Ez pedig nem lehet érdeke sem a már NATO-tag Magyarországnak, sem a stabilitásban érdekelt Brüsszelnek, sem pedig a szomszédos államoknak.

Egy másik fontos szempont lehet a magyar kisebbségek politikai szerepe az adott országokban. Szlovákiában és Romániában a magyar pártok hozzájárultak a demokrácia és a piacgazdaság híveinek hatalomra kerüléséhez. Bár az RMDSZ és az MKP koalíciós szerepvállalását sokan vitatják, attól még Európa számára az üzenet egyértelmű: a magyar kisebbségek pártjai döntöttek, hosszú távon lehet rájuk számítani a demokrácia és a stabilitás kialakításában, függetlenül attól, hogy kormányon vagy ellenzékben vannak.

Harmadrészt ismét meg kell említeni a gazdasági tényezőket. Korábban már rámutattunk, hogy Magyarország gazdasági jelenléte a régióban miért lehet hasznos Brüsszel számára. Azt a folyamatot, hogy Magyarország gazdasága ma már eljutott oda, hogy képes tőkét exportálni, csak elősegíti a nagy számú magyar kisebbség létezése, hiszen ez megkönnyíti a gazdasági kapcsolattartást. Azon túl, hogy így Magyarország számára is megtérülhetnek a kisebbségi magyarokkal kapcsolatos befektetések, a szomszédos országok is egyre nagyobb mennyiségű működő tőkéhez juthatnak, ami viszont az ő stabilitásukat is elősegíti.

Az Orbán-kormánynak az elmúlt időszakban már nem kellett reménytelen küzdelmeket folytatnia külföldön a kisebbségi kérdés elmagyarázása terén. Sőt, az első eredmények is megszülettek. Az amerikai szenátus külügyi bizottságának állásfoglalása, mely adott esetben a vajdasági magyarok számára elfogadható megoldásnak tartja a hármasonautonómia-koncepciót, már jelzi, hogy a nemzetközi közösség saját érdekei végett is elkezdte keresni a kisebbségi kérdéssel kapcsolatos megoldási lehetőségeket. Ugyanerre utal az EBESZ által Isztambulban elfogadott Európai Biztonsági Charta zárónyilatkozata is. Ebben a kiútkeresésben Magyarországnak a NATO-tagság okán megnövekedett a mozgástere, és amennyiben logikus és legitim, magyarán a kisebbségi szervezetek által is elfogadott megoldási javaslatokat dolgoz ki, akkor a nemzetközi fórumokon is egyre nagyobb mértékben tudja képviselni a nemzetiségek szülőföldön történő megmaradásának ügyét és ennek lehetséges stratégiáit.

A kisebbségi politika leglátványosabb eredménye a magyar–magyar csúcs intézményesítése és ezzel kapcsolatosan az eseményt körülvevő konstruktív légkör. A Magyar Állandó

Értekezlet úgy alakulhatott meg, hogy azt mind Nyugaton, mind a környező országok nem nacionalista politikai erői elfogadták. Bebizonyosodott, hogy volt értelme felvállalni a magyar–magyar csúcs gondolatát, és megfelelő és világos koncepció, illetve alapos előkészítés után sikerült megvalósítani a párbeszéd intézményesítését, ráadásul az előző kormány idején az eseményt kísérő botrányok nélkül. Ha alaposabban elemezzük a két MÁÉRT visszhangját, akkor megállapíthatjuk: a "kötelező" magyarországi belpolitikai kommunikációs vitákat leszámítva, lényeges kérdésekben megvalósult a legitim konszenzus. A legutolsó ülés legfontosabb konkrét eredményeként pedig zöld utat kapott a státustörvény megalkotása. És innentől kezdve meglesz a lehetősége annak, hogy minden olyan kérdésre megtalálják a résztvevők a választ, mely valóban hozzájárul a magyar kisebbségek szülőföldön való megmaradásához és ezáltal a térség stabilizálásához. Ehhez már csak valódi, konkrét tartalommal, jogi és törvényalkotási elemekkel kell megtölteni az értekezlet munkáját. De a keretek végre adottak.

Visszatérve cikkünk elejéhez, összességében elmondhatjuk: a polgári kormány idején Magyarország külpolitikája továbblépett az integráció területén. Az Orbán-kabinet új kezdeményezései a fő irányvonalakon nem változtatottak, de megpróbáltak új, korábban ki nem aknázott lehetőségeket feltárni. Másként fogalmazva ez azt jelenti, hogy a polgári kormány nem megy szembe elődei fő külpolitikai trendjeivel, de kiegészíti azokat. A cikkben részletesen nem taglalt EU-csatlakozási tárgyalások ma már inkább technikai, nem pedig politikai jellegűek. Vagyis elmondhatjuk, elkezdődött a kevésbé látványos, de annál fontosabb – talán az életünket leginkább befolyásoló külpolitikai kérdésben, az EU-csatlakozás tekintetében – érdemi munka. Magyarország megítélése jó, a regionális és kisebbségi politika pedig egyre kevésbé tűnik felesleges tehernek, sőt: megfelelő érvek és hozzáállás esetén inkább Magyarország megerősödését és integrációját elősegítő adottságnak látszanak. Talán az is ezt támasztja alá, hogy lényeges kérdésekben a külpolitika kikerült a belpolitikai jellegű küzdelmek mezejéből. És ez jó jel.